

XXIII. JÁNOS EMLÉKE

Valódi és kitalált történetek százait adták szájról szájra róla, és gyűjtötték könyvekbe a halála után. A kitaláltak nem kevésbé jellemzőek rá, mint a kétség-telenül hitelesek. Valaki állítólag kijelentette (de hányan és hányan érezhették, gondolhatták): „Most már elhiszem, mert látom, hogy az egyházat a Szentlélek vezeteli.” Halála napjaiban Hannah Arendtnek, aki „Lelki naplójának” német megjelenése alkalmával szép tanulmányt írt róla, azt mondta egy egyszerű római szobalány: „Ez a pápa igazi keresztény volt. Hogyan lehetséges ez? Hogyan ülhetett egy igazi keresztény a pápai trónon? Nem kellett volna előbb püspökké, érsekké, kardinálissá kinevezni, mielőtt végül pápává választják? Hát senki sem gyanította róla, hogy kicsoda?”

Naiv szavak, s ha tetszik: botránkoztató szavak. De sajnos, igaz szavak. Senki sem vonja kétségbe, hogy minden pápa jó keresztény volt. De előtte már régen nem volt pápa, aki semmi más nem volt, *csak* keresztény, egyedül *csak* „Krisztus követője”. Mert ő valóban semmi egyebet nem vitt magával a pápai trónra, mint Krisztust és Krisztus szeretetét a szívében-lelkében. Nem voltak „művei”, melyek révén a nagy elmék közé sorolhatták volna; nem voltak „diplomáciai tettei”, amelyekből alkalmas kormányzót lehetett volna sejteni. Az egyház élére is mintegy a jelentéktelenség súlyával emelkedett. Köztudott dolog, hogy szinte véletlenül, kompromisszumból lett pápa, jobb híján, mert a bíborosok nem tudtak megegyezni; így esett rá a választás, mint legszürkébbre, egyik legöregebbre, esélytelenre, átmenetnek és haladéknak.

Hogy még akkor azonnal ne kelljen szembenézni a halaszthatatlan kérdésekkel. Mert — ma már ez sem titok, sőt inkább közhely — XII. Pius uralkodásának utolsó szakasza komor volt és készülő viharokkal teljes. Itt sem kívánja tagadni senki ennek a nagy pápának a nagy érdemeit és személyi nagyságát. De, mondják, írják sokan, valahogyan „túlélte magát” (van, aki uralmának ezt az „elborulását” a XIV. Lajoséhoz hasonlíttja): valami elmerevedést lehetett észlelni, és a biztató kezdeményezéseket sorra letarolta valami jeges fuvalom. Gondoljunk a munkáspapok tragédiájára; gondoljunk a francia teológia szétszórására, megakasztására — és még folytathatnánk tovább, például a Szentészék akkori úgynevezett „keleti politikájával”. Olyan tömeg probléma gyülemlett föl, hogy érthető, ha a bíborosok pillanatnyilag nem láttak e súlyos örökség felszámolására alkalmas személyt.

Így lett pápa Roncalli, akit XII. Pius soha nem kedvelt különösebben, s aki pályájának legalább a felét száműzetéssel föléró posztokon töltötte. Mindenütt látszólag „jelentéktelenül” — (sokan, eszélyes diplomaták, egyenesen ostobának, együgyűnek tartották) — vagyis kedves könyve, a Krisztus követése szellemében mindig szerényen a háttérbe húzódva, de — s ezt már nemigen vették észre — hajthatatlanul és bátran mindig megtéve és kimondva azt, amit egy-egy adott helyzetben nem ugyan a diplomácia, hanem az evangélium követel. Föltűnés és nagy gesztusok nélkül: nem is gyanították, hogy kicsoda; s ezért választották meg pápának.

Akkor aztán ez az egyszerű és igaz ember, „a jó pápa” nekilátott az újkori egyháztörténet legnagyobb művének, az egyház megreformálásának, a gátak lebontásának, a diplomáciai szempontok fölött az egyedül fontos evangéliumi szeretet és igazságosság érvényre juttatásának. Mindnyájan tudjuk, mit tett; ma már mindnyájan tudjuk, mennyi vonakodás, ellenkezés, néha áskálódás ellenére. Kezében egyetlen „fegyverrel”, az evangéliummal. Az egyház, legalábbis a Tridentinum óta, úgy látszik, egyre csak azt fogalmazta meg, hogy mi az, ami *nem* ő: mi van kívülre vagy ellene. Ő volt az első, aki az egyház virtuális határait valóban újra kiterjesztette az egész emberiségre, a belül és a kívül valókra egyaránt. Száz és száz évek óta építették a sáncokat és falakat; ő volt az első, aki „átbesszélte a falakon”, és a falak egyszerre meginogtak és dűledezni kezdtek erre az olyan igazul emberi és oly hitelesen krisztusi szóra. Egy szóra, amit végre mindenki megértett.

Tíz éve, hogy meghalt. A Kúria (mondják egyesek, akik a „benfentes” színében tetszelegnek) gyászában is föllélegzett, kimerülten ennek a szent, evangéliumi-
an és paraszti egyszerű pápának a csodálatos rögtönzéseitől, s az örökös rette-
gésben egy-egy várható újabb „stiklijétől”. Leginkább a pápai tekintélyt féltet-
ték tőle. Pedig éppen ő emelte föl újra, telítette új élettel ezt a megkövesült te-
kintélyt, azzal, hogy lemondott róla, hogy nem akart különbözni, hogy ember
akart és tudott lenni az emberekkel, Mestere, Krisztus példájára, akinek még
föltámadása dicsőségében is mindig első dolga volt, hogy enni kért és enni adott.

Elindított egy — hisszük — irreverzibilis, visszafordíthatatlan folyamatot; s
hiszzük: az egyház jövője áll rajta, hogy ez a folyamat visszafordíthatatlan le-
gyen. Jövője, küldetésének sikere múlik azon, hogy „a jó János pápa” jóvoltából
újra megtalált, evangéliumian emberi szót el ne veszítse, el ne felejtse többé.

Vannak, akik úgy vélik, a falakat újra föl kell építeni; és már építenék is:
túl erősen befúj Krisztus karámjába a tavaszi szél. De ma már hála János pá-
pának, nemcsak elméletileg tudjuk, hanem meg is tapasztaltuk, és remélhetőleg
soha többé el nem felejtjük, hogy ez a karám — szeretetünk föladataként is —
egyméretű a Földdel, és hogy egyetlen igazán „erős várunk” van: a szeretet ha-
tártalan szabadsága.

NAPLÓ

TEILHARD IMÁJA

A fény küszködve harcol

„Ugye, hogy így van, Jézusom?... Ha terjesztem a Tudományt s a Szabadsá-
got, önmagában és saját maga számára is fokozom az isteni atmoszféra feszült-
ségét... Ha meghódítom a Földet, Hozzád tapadhatok. Öröm, öröm, micsoda bol-
dogsága a szellemnek s kitárulása a szívnek!

— Tárja hát fel szerkezetének és múltjának titkait az az Anyag, amit felkuta-
tunk és feldolgozunk!

— Az igába fogott Energiák Előtted hajoljanak meg, s hatalmadnak engedel-
meskedjenek!

— Az öntudatosabbá és erősebbé váló emberek szerveződjenek sokszínű és
eredményesen dolgozó csoportokba, s ezáltal százzorosra növeljék az életet!

— Elmékedésünk színezéséhez a Mindenség szolgáltassa minden Harmónia és
minden Szépség szimbólumait és képeit!

... *Kutatnom kell és föltalálnom!*

Nem a saját tetszéséről, jóléte mről, még csak nem is életéről van szó...

Annak az egyetemes Szellemnek fennmaradására és kibontakozására megy a
játék, amely még nincs beteljesedve, *még nem is biztos, hogy teljesen sikert ér el*,
de mozgása révén egyre nagyobb lelkeség felé tart. Arról a Szellemről van szó,
amelyet a vágyak és kétségek vérkeringése éltet.

Uram, arról az Elemről van szó, amiben Te itt lent tanyát akarsz ütni...

Az dől el, hogy közöttünk lakozol-e!” (A misztikus erőter, írások a háború ide-
jéből, p. 75.)

„...S Mester, mégiscsak igaz, hogy kiáradásodhoz, Tested növekedéséhez, szük-
séges alap vagyunk... Tevékenységed átalakít, de nem rombol le; hatására Tested
tökéletességét építi minden mindörökre, ami jó csak van mibennünk. — Ime, ezen-
tül ezért élhetek boldogan s dolgozhatok teljes erővel, — nem is kell kilépnem Be-
lőled.” (A pap, írások a háború idejéből, p. 136.)

(REZEK ROMÁN fordítása)